

Mitt Afghanistan

Fordi USA ble rammet av terror 11. september 2001, dreper en ung kvinne fra Klæbu 20-25 mennesker i Afghanistan.

Åge Winge
Skyåsveien 38. 7045 Trondheim.
Tlf. 93236558
age.winge@adresseavisen.no

Adresseavisen, Industriveien 13, 7080 Heimdal

Publisering:

1)

"Tone drepte på vegne av Stortinget"

Adresseavisen 5. September 2009. Førsteside hovedavis og cover Ukeadressa. Side 6-15 i samme magasin.

Samme sak ble trykket i Aftenposten. Førsteside hovedavis og cover i seksjonen Verden. Side 2, 4, 5, 6 i samme seksjon.

En kortere versjon av saken ble trykket i BT samme dag, og på nettavisene til Adresseavisen, Aftenposten og Bergens Tidene.

2)

"Forbereder soldatene på å drepe"

Adresseavisen 11. september 2009. Førsteside, side 6-7.

"Slik forberedes norske soldater på å drepe"

Adressa.no 11 september 2009:

<http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1381400.ece>

Adresseavisen 5. september 2009:

Tone drepte på oppdrag fra Stortinget

Historien til en soldat som tok liv i Afghanistan. Forberedelsene, oppdraget, og tiden etterpå.

Hvordan kom arbeidet i gang?

For drøyt et år siden, fulgte jeg daværende hær sjef Robert Mood under en øvelse i Nord-Norge. (DN 10. januar 2009)

Øvelsen het Snowleopard.

Det finnes ikke snøleoparder i Norge, snøleoparder finnes i land som Afghanistan.

I den norske snøstormen sendte norske soldater meldinger til kommandosentralen, en gruppe "talibanere" var oppdaget ved foten av Blåtind.

Jeg tilbrakte en natt i telt sammen med hær sjefen og noen soldater, til lyden av en primus snakket ungdommene med samme entusiasme om Afghanistan, som jeg snakket om interrail da jeg var på deres alder.

En kveld så vi filmen "Å Drepe" – som et ledd i forberedelsen til en annen verden.

Det føres statistikk for det meste i Forsvaret. I overkant av 100.000 nordmenn har tjenestegjort i over 40 internasjonale oppdrag siden 1949. Rundt 700 kvinner og menn tjenestegjør i utlandet. Rundt 500 av dem i Afghanistan hvor fire nordmenn er drept. 20 hardt skadet.

Det føres ikke statistikk over hvor mange norske ungdommer som *har* drept. Jeg ville snakke med en slik soldat og nevnte dette for mine kontakter i Forsvaret. I august kom telefonen som gjorde det mulig.

Hæren laget videoinstallasjonen "Våre demokratiske krigere," og jeg fikk oversendt en demo. Fem soldater snakket om sin tjeneste i utlandet. En av dem var en kvinne, hun var knapt tjue år da hun dro til Afghanistan. Hun sa ikke mange setningene på den videoen, men det hun sa var nok til å forstå at hun bar på en spesiell historie.

Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Formelt sett er ikke Norge i krig, det kalles krigshandlinger fordi det ikke er krig mellom to nasjoner. For soldatene i frontlinjen betyr nok denne definisjonen mindre.

Hva er motivasjonen for en norsk ungdom, oppflasket på norske verdier, når du tar en jobb hvor du kan bli satt til å skyte mot vilt fremmede mennesker, et annet

sted på kloden?

Tenker de at de gjør en jobb mot terror?

På vegne av nasjonen Norge?

Føler de et personlig ansvar?

Hvordan er det å leve videre etter at du har drept?

Etter hvert ble det klart for meg at soldatens handlinger måtte formidles som en forlengelse av politikken:

Fordi terroren rammet USA 11. september 2001, dro ei ung jente fra Klæbu til Camp Nidaros i Afghanistan. Da hun kom hjem igjen, hadde hun drept 20-25 mennesker.

Historien om Tone Gunnes, en ung og vakker kriger, er oversatt og publisert på en rekke internasjonale blogger. Hennes innsats diskuteres. For noen er Tone Gunnes blitt et symbol i kampen mot internasjonal terror.

Genuint nytt.

For første gang står en norsk soldat åpent fram og forteller om da hun tok liv i Afghanistan. Slaget ved Ghowrmach ble av forsvarsledelsen omtalt som de hardeste trefningene norske soldater har vært med på siden andre verdenskrig.

Slik ble saken om Tone Gunnes omtalt i den danske avisen Politiken:

"En 22-årig soldats beretning om kampene i Afghanistan skaber debat inden valget. I Norge har det overraskende vist sig, at den soldat, der har dræbt flest fjender i kamp siden Anden Verdenskrig, er en 22-årig kvinde ved navn Tone Gunnes."

Organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, og problemer underveis.

En av de viktigste erfaringene fra denne jobben, er at du kan gjøre ganske omfattende gravearbeid på kort tid hvis du er opplest på temaet, systematiserer arbeidet, bruker hele døgnet og diskuterer saken underveis med en person som kan hjelpe deg å navigere i kaoset av detaljer.

Lørdag 29. august 2009 hadde jeg to korte samtaler med Tone Gunnes på telefon, vi ble enige om å møtes i Stavern mandagen etter hvor hun var på kurs med politihøgskolen. Vi ville trykke artikkelen lørdag 5. september fordi videoinstallasjonen åpnet uken etter, og fordi saken kunne bli et innspill i valgkampen. På grunn av trykkefristene til Ukeadressa, Adresseavisens

lørdagsmagasin, måtte saken leveres torsdag 3. september.

Med andre ord, magasinteksten måtte leveres fire dager etter at jeg møtte Tone. Førstesiden kunne vi jobbe med til fredag kveld.

Jeg visste ingenting om Tone Gunnes før jeg møtte henne, bortsett fra at hun hadde tatt liv i Afghanistan. Før møtet leste jeg meg opp på krigen, brukte a-tekst og skummet noen bøker. Jeg hadde tidligere reist i Afghanistan, besøkt norske soldater og fulgt brukbart med på norsk Afghanistan-politikk. Sammen med fotograf Steinar Fugelsøy, fikk jeg seks-syv timer sammen med Tone Gunnes i Stavern. Vi gikk også gjennom hennes bildefiler fra Afghanistan.

Jeg hadde planlagt intervjuet nøye. Jeg ville snakke med henne om livet før, under og etter Afghanistan. Jeg ville fortelle hennes historie i formen "fortellende journalistikk," og var derfor opptatt av detaljer. Hun var presis i sine svar, men unngikk detaljer hvis jeg ikke spurte om dem. Jeg ville også utfordre henne med direkte spørsmål om f.eks. hennes personlige ansvar.

De neste dagene gikk det i ett for å få brikkene til å falle sammen til en sammenhengende historie. Jeg hadde kort tid og laget en sjekklister hvor jeg fylte inn og krysset av, etter hvert som jeg jobbet. Jeg prioriterte dagene til å snakke med kilder, kveldene og nettene på å lese - og skrive ut saken. Artikkelen skulle i hovedsak handle om Tone, men det var nødvendig å sette hennes opplevelser i en større kontekst. Jeg gikk gjennom det jeg fant av informasjon om operasjonen som hadde fått navnet Harekate Yolo II. Jeg sveipet etter dokumenter i FD og UD. Norske aviser omtalte kampene rett etterpå - dette var "den endelig bekreftelse på at vi var i krig" - men det var få detaljerte beskrivelser fra selve krigshandlingene.

I Oslo Militære Samfund hadde forsvarssjef Sverre Diesen snakket om Harekate Yolo II, referatet derfra ga innblikk i hvordan kampene ble organisert. Operasjonen var unik, mente Diesen, det var første gang en ordinær norsk avdeling kom i kamp som konsekvens av en planlagt, offensiv operasjon mot en velorganisert motstander.

For å sjekke Tones opplysninger, og for å få mer informasjon om hennes delaktighet, ville jeg snakke med soldater som var sammen med henne i Afghanistan. Hun ga meg ingen navn, men via andre kilder kom jeg i kontakt med noen. Jeg fant ikke særlig forskjell på det disse personene fortalte meg, og det Tone hadde fortalt. Jeg fikk også verifisert "rammene" rundt hennes historie fra personer som ikke deltok i selve krigshandlingene, men som hadde tilgang til "annen informasjon." En veteran, som jeg kom i kontakt med via nettet, ga meg nyttig informasjon operasjonen og hvilke våpen Tone hadde i sin stormpanservogn. Som i de fleste andre saker, fikk jeg mye mer informasjon

enn jeg brukte for å skrive historie om Tones Afghanistan. (Kill your darlings.)

For å finne bilder, fikk vi hjelp av en fotograf i Hæren, han hadde selv fotografert Tone i det hennes stormpanservogn rullet inn i leiren etter slaget ved Ghowrmach. Et av disse bildene ble brukt som cover på Ukeadressa. Steinar fotograferte Tone Gunnes i Stavern, og plukket bilder fra Tones "album" fra hennes tid i Afghanistan. Knut Okkenhaug laget faktabokser til hovedsaken, og sammen med flere andre i nyhetsavdelingen, fulgte han i dagene etterpå opp med å hente inn kommentarer og nyhetsstoff.

Spesielle erfaringer:

Noen av mine "spesielle erfaringer" kan kanskje brukes til å diskutere hvordan vi som journalister kan ivareta hensynet til personer som på en modig måte forteller historier som krever nennsom behandling.

Dette var en spesiell sak, ikke bare var det første gang en norsk soldat fortalte åpen om da hun tok liv i Afghanistan, men hun hadde avfyrt granater som skal ha tatt livet av 20-25 mennesker.

Underveis i prosessen hadde jeg flere samtaler med en god kamerat, Per Overrein. Per er statsviter, han har forsket på pressehistorie (har bl.a skrevet Østlendingens historie) og er en kritisk avisleser. Per hjalp meg til å se historien fra utsiden, som leser, og mens jeg selv var i ferd med å drukne i detaljer, hjalp han meg til å se historien i et større perspektiv.

Det var under en samtale med Per den presise tittelen, Hun drepte på oppdrag fra Stortinget, ble laget. Uten slike samtaler kunne vi lett havnet på titler som for eksempel, "Hun drepte 20-30 afghanere." Det ville gitt saken en helt annen inngang.

Det kan være lurt å "dokumentere" dine evner til å jobbe grundig når du vil lirke opp låste dører. En metode jeg har brukt mot Forsvaret, er å vise til andre reportasjer jeg har laget fra Forsvaret. Jeg har også henvist til andre kilder, som på forhånd har sagt ja til å bli brukt som referanse. Jeg ville ikke fått tilgang til Tones historie uten gode kontakter i Forsvaret.

I Vær Varsom-plakaten (3.3) forplikter vi å gjøre premissene klare i forhold til kilder og kontakter. Vi skal også vise hensyn overfor personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser (3.9). Tone er en oppegående kvinne, hun visste hva hun ga seg ut på - og hun fikk råd fra sine folk i Forsvaret. Men hun var opptatt av at historien skulle fortelles på en, for henne, riktig måte. Tone ville fortelle sin historie så åpent som hun kunne. Jeg skulle drive min research. Hun skulle få rette egne sitater og informasjon om

henne selv, dersom hun mente den var feil framstilt. Hun skulle informeres om tekst, ingresser og titler. Vi var enige om at saken skulle trykkes i Aftenposten, i tillegg til Adresseavisen.

Vi ville ikke lage en hardt spisset nyhetssaken, men fortelle en større historie hvor kamphandlingene bare var en del av historien. Vi var begge inneforstått med at historien hennes var viktig fordi den beskriver hva dette handler om: Norske ungdommer som frivillig reiser til en krigssone, familier som sitter hjemme, engstelige, og politikere på Stortinget som mener dette er beste måten å ivareta freden på. Jeg skulle ivareta hensynet til Tone. Samtidig skulle jeg fortelle en viktig historie. I slike historier er nyansene viktig. Som ny i avisen, var det et par ting jeg ikke hadde tenkt på:

- Netteredaksjonens ønske om spisse vinklinger.
- Stoffutvekslingsavtalen som gjør at fem aviser kan bruke hverandres stoff, og redigere dette til sine egne aviser.

Jeg snakket med Tone og hennes "kontaktperson" under hele prosessen før trykking. Hvor mange som ble drept av granatene fra Tones kanon, la jeg langt nede i brødteksten for ikke å gjøre antall drepte til et hovedpoeng. Samtidig var dette vesentlig informasjon fordi den forsterket alvorret som var lagt på skuldrene til skytteren, en norsk ungdom.

Tittelen på førstesiden var klar, den pekte på hvem som hadde gitt henne oppdraget.

Vi jobbet lenge med førstesideingressen. I det første utkastet, som ble oversendt Aftenposten, brukte vi antall drepte fra Tones kanon. Utover fredagen kom vi til at vi, av hensyn til Tone, ikke ville bruke denne informasjonen på førstesiden. Førstesideredigerer skulle gi Aftenposten den viktige beskjed.

Tone var i detalj informert om førstesiden i Adresseavisen, og at Aftenposten ville bruke vår tekst. Jeg skrev også en nettversjon med samme tittel, "Hun drepte på oppdrag på Stortinget". Jeg ville saken skulle leses i sin helhet. Et naivt ønske.

Natt til lørdag kommer saken på Adressa.no: *Tone drepte 20-25 afghanere.*

Nettversjonen var omredigert, spisset, og i tillegg var det åpnet for "debatt" rett under nettsaken. I et av innleggene ble Tone stemplet som "drapsmaskin." Her hadde vi fått tilgang til Tones historie, vi hadde veid det ene ordet etter det andre før saken kom på trykk, og så åpnet vi for slike personangrep rett under nettsaken (!)

På morgenen ble nettsaken erstattet med en mer dempet versjon. Debatten ble

stoppet, fjernet. Det var uenighet om dette i redaksjonen. "Hadde hun drept i Afghanistan, måtte hun jaggu tåle folkets røst her hjemme," mente noen.

Aftenposten hadde også saken på topp, men vår egen desk hadde glemt å gi Aftenposten beskjed om at antall drepte ikke skulle brukes på førstesideingressen. Dette er ikke kritikk av noen, det er fort gjort å glemme en travel fredagskveld på desken, og i de fleste saker er det ikke noe stort problem. Men her var nyansene viktig!

Tones reaksjon etterpå var denne:

"Jeg er fortrolig med oppslaget i Adresseavisen, det var dette vi var enige om, det var dette jeg var forberedt på. Jeg er litt mindre fortrolig med oppslaget i Aftenposten fordi førstesiden hadde antall drepte."

Hun var ikke fornøyd med at det ble åpnet for debatt rett under artikkelen om henne, en debatt som heldigvis ble stoppet lørdag morgen. Denne saken bidro til at Adresseavisen i dag er mer oppmerksom på hvilke saker som ikke skal "debatteres". Det er også diskutert hvordan redaksjonen skal ha kontroll når "følsomme saker" trykkes av andre, samarbeidende, aviser.

Sikkerheten til Tone

Etter artikkelen, kom det flere reaksjoner fra personer som mente Tones liv var truet. Vi ville ikke presentert Tones historie uten at vi følte oss trygge på hennes sikkerhet, det ble gjort en risikovurdering av personer som er eksperter på dette.

Reaksjoner på saken

Statssekretær Barth Eide i Forsvarsdepartementet støttet Tone:

- Hennes historie kan gi økt forståelse for krigen, og gir et realistisk bilde av den viktige innsatsen norske soldater gjør i Afghanistan. Det er viktig at det norske folk hjemme får et bilde av hvordan soldatene virkelig opplever krigen, sa Bart Eide.

Saken ble oversatt til engelsk, og diskutert på flere utenlandske nettsteder. Her hjemme ble den fulgt opp med kommentarer og reportasjer, blant annet om soldatenes sikkerhet, og manglende erstatning til veteraner med psykiske skader etter tjeneste i utlandet. Det ble også en meningsutveksling om det var riktig av Tone å stå fram med navn, om det var riktig av henne å fortelle historien så åpent som det hun gjorde til oss.

- Det var dem eller oss, sa forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen om

krigshandlingene hvor Tone drepte. Med andre ord, Tone hadde gjort en god og viktig jobb. Forsvarsministeren sa historien til Tone var sterk, hun støttet henne, men anbefalte ikke andre soldater å stå frem med sine historier.

Internt i Forsvaret, og i Forsvarsdepartementet, ble saken diskutert. En person "langt oppe i systemet", oppsummerer diskusjonen slik:

- Blant "gutta på gølvet" mener nok mange det var dumt av henne å stå fram, men høyere i systemet råder det en oppfatning om at denne saken var med på å ansvarliggjøre politikerne. I USA kan du mene hva du vil om krigen i Irak og Afghanistan, men du støtter uansett soldatene som gjør den jobben de folkevalgte har satt dem til å gjøre. Denne forståelsen har manglet her hjemme, og slik sett gjorde Tone Gunnes en god jobb da hun fortalte sin historie. Politikerne ble ansvarliggjort.

Hær sjefen, generalinspektør Per Sverre Opedal, uttalte seg slik om Tones historie til Adresseavisen:

- Vi trenger åpenhet rundt vår deltakelse i Afghanistan, og vi trenger folk som orker å ta belastningen med å fortelle historiene. Den norske soldat har et unikt yrke, og det kan være vanskelig å forstå det de er med på for folk flest.

I vår oppfølging av saken, forsøkte vi å vise at soldatens jobb er litt spesiell:

Oppfølging

Under øvelse "Snowleopard" hadde jeg sett filmen "Å Drepe".

Nå var den aktuell på grunn av Tones historie. Hvordan forberedes soldatene til å ta liv? Hvordan fortelles de at dette i ytterste konsekvens er deres jobb?

Jeg henvendte meg til Hærstaben, som laget filmen, for å få den utlevert. Jeg fikk avslag, den var ment til internt bruk. Jeg fikk filmen via andre kilder. Vi viste den for tre politikere. Vi filmet politikerne mens de så filmen.

Vi la filmen ut på nettavisen, Adressa.no.

Adressa.no 11 september 2009:

"Slik forberedes norske soldater på å drepe"

<http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1381400.ece>

Adresseavisen 11 september 2009:

Forbereder soldatene på å drepe"

Filmen "Å drepe" skapte debatt, også på "dagbladet.no" som fikk den utlevert fra Forsvaret etter at vi hadde lagt den ut på nettavisen.

- Vi er moralsk forpliktet til å fortelle soldatene om det verst tenkelige, sa en oberstløytnant.
- Dette er en viktig film fordi den reflekterer over hvor vanskelig det er å drepe, sa en politiker.
- Filmen reflekterer ikke over det virkelige dilemmaet, om Afghanistan er en rettferdig krig å drepe for, sa en annen politiker. Han mente den like gjerne kunne vært ment for leiesoldater.

Tones Afghanistan, og denne filmen, bidro til at krigen fikk en liten bit av valgkampen mot slutten. Til da var norsk Afghanistan-politikk ikke-tema i valgkampen.

Jeg husker godt ordene til et befal under den islagte teltduken ved Blåtind:

- Norske soldater er blant de beste i verden. Norske soldater er etterspurt vare i alliansen. Markedet ligger der. Vi kan levere. Og denne leveransen er kanskje vår beste garanti for at vi selv får hjelp hvis vi trenger det hjemme.

Med andre ord, når norske ungdommer kriger i Afghanistan, forsvarer de samtidig norske olje- og fiskeriresurser. I ytterste konsekvens betyr det at du kommer hjem med liv på samvittigheten.

På en modig måte har Tone Gunnes gitt ansikt til norske soldater som er satt til å drepe på oppdrag for Stortinget.

Trondheim 14. Januar 2010

Åge Winge

Jeg har sendt sakene om Tone, slik den ble trykket i Adressa og Aftenposten, og papirsaken om filmen "Å drepe".

Jeg sendte også et par kommentarer, og en utskrift fra Politiken. Saken fikk mye oppmerksomhet, dette er tre ganske tilfeldig valgte kommentarer.